

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկան 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւնը ընդունուում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տէլէֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹԻՒ

ՄԵԼԿ ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԿՈՒ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ՛ Ռուսաստանում և թէ՛ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., մի ամսականը՝ 1 ռուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան և Բարձրակարգ փողոցի. անկիւնը:
Ուրիշ քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցեով. ТИФЛИСЪ, редакция „Мшакъ“, իսկ
արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien „Mschak“.

Յայտարարութիւնները ընդունուում են թէ՛ հայերէն, թէ՛ ռուսերէն և թէ՛ օտար լեզուներով:

ԲՈՎԱՆԿԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ամենից շատ հայերը կուրախանան. — ՆԵՐԿԱՅ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կարելի է փորձել. Մատենադարան
իւր. Նամակ Զանգեզուրից. Նամակ Խմբագրու-
թեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.
— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմ. Նոր
հասանք Բաղրամյան. Կրէյֆուսի գործը. Ար-
տաքին լուրեր. — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀՆԵՐԿԱՅԻՐ-
ՆԵՐ. — ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱ-
ՎԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից.

ԱՄԵՆՑ ՇԱՏ ՀԱՅԵՐԸ ԿՈՒՐԱՄԱՆԱՆ

Քրդական արեան դաշտի վրա, ինչպէս
երևում է այսօրվայ «Մատենադարան»
նկատողութիւնից, երևում է մի փայլուն,
թէ՛ շատ անշան, գուցէ և զաւեշտա-
կան կէտ... «Քրդեր և պարսերական մա-
մուր», բացակայում ենք մենք էլ Քրդա-
սիական ամառը չհետ, մենք, որ բառա-
սուան տարվայ ամբողջ ընթացքում, սե-
րունդից սերունդ, վարժվել ենք քուրդ
անունը կապել արեան, աւաղակութեան,
լուսնութեան և կոտորածի հետ, առանց
որ է քաղաքակրթական նշան տեսնելու
կողմից ոչ թիւ ներկայացուցիչ այդ ցեղի մէջ...
Սակայն tempora mutantur, mutamur
et nos in illis կարող են ասել քուրդ
Միշտ, որ Կայրէջում «Բուրքիստան»
ամսագրի հրատարակութեան է ձեռնարկել
և այն բոլոր քուրդերը, որոնք, թէ՛ փոք-
րածիւ, բայց արդէն հասկանում են, թէ՛
19-րդ դարի վերջին տարիներին հետ միա-

սին՝ աւարտում է արեան և բռնու-
թեան թագաւորութիւնը նոյն իսկ Փոքր-
Ասիայի արեւանների ձորերի մէջ...

Այդ երեւոյթը, ինչքան էլ, ասում ենք,
փոքրիկ և բացառական լինի, այնու ամե-
նայիս աւետարել լուր է այն բոլոր ազ-
գերի համար, որոնք ապրում են ոչ թէ՛
հարեանին կրանելու համար, այլ հա-
րեանի հետ համերաշխ և երջանիկ ապ-
րելու համար: Դա աւետարել է մանա-
ւանդ հայերի համար, որոնք պատմու-
թեան վճռով ստիպված են քուրդերի
հետ միասին նոյն աղբիւրների ջուրը խը-
մելու և նոյն լեռների օդը ծծելու, այն
հայերի, որոնք պատրաստ են շուտով մո-
ռանալու 95 և 96 թվականների բոլոր
պատմութիւնները, եթէ յիշուի քրդական
ցեղի մէջ կը սկսվի կուլտուրական շար-
ժում և ուղիղ ձգտում դէպի արևմտեան
քաղաքակրթութիւնը, դէպի խաղաղ և
աշխատասեր կեանքը: Հայը, իբրեւ քաղա-
քակրթ ազգ, վերջի կուլտիւն չէ երկրպա-
րում մենք, մեր նախահայրերի և պա-
պերի նման, սերունդից սերունդ չենք կոտ-
ւում արեան վրէժը, և ամբողջ թիւրքաց
Հայաստանը առաջինը պատրաստ կը լինի
հաշտութեան և համերաշխութեան ձեռք
մեկնել այն քուրդերին, որոնք, ինչպէս
սասում է «Բուրքիստանի» խմբագիրը, հը-
րաւեր են կարգում իրանց աղբակիցներին
«Թուրքի վայրերի բարքերը և սովորել գի-
տութիւնները ու արուեստները»:

առարկութիւններով որ ժայռացեալ սրտերէ
միայն կրնան դուրս գալ: Կրնան թէ՛ այդ կը-
տակը հեռի է կտակ լինելէ, վասն զի կտա-
կաւորաբար զայն օրինաւոր վաւերացման չէ
ենթարկած, և այս առարկութիւնն իրենց ձեռք
դէպք մը ընելով՝ կը ձգնին ոչնչացնել զայն և
ոչինչ բանով մը իրաւաւոր լինել ազգային վար-
չական մարմնային հետ: Ինչպէս ըսի ընդ մե
առաջ, հիմա հասնողը չի հասնողը, եղբայր
կուրակաւորակէն իրեն մասը կը փնտէր. որոն
հոգն է թէ՛ ապրել 100,000 լիւրաներ պիտի կոր-
ուցուցունէ: Նոր վարչութեան մէջ, գուցէ հան-
րային գաղափարները չլիթելու և քննադատու-
թիւններէ հեռու պահելու համար, պիտուին
կը լինին թէ՛ մէկ ստակի զիջողութիւն ընելու
չէ, անդին նոյն վարչութեան անդամներուն ջո-
րերը՝ տուներու մէջ խորհուրդներ կ'ընեն, և ան-
ցեալ օր՝ ամենէն ջօքը, վարչապետ փաշան
բարձրագոյն Ժառանգ, ժողովէն բացալան
գտնուելով՝ կը զիջան թող մը գրել պատ-
րաքը: Եւ կը յանձնարարէ համոզել ժողովին
որ 20,000 լիւրայի զիջողութիւն ընելով՝ իրա-
ւաւոր լինի: Ազգասէր Ժառանգ՝ ազգասիրա-
բար կը փափաքէ որ ազգը դռնէ 20,000 լիւր
չի կորուցնէ: Եւ ազգասիրաբար մտածելով նաև
ինքզինքն՝ որը երկու տարեի է վեր մանաւանդ,
խիտ մեծ ծառայութիւններ կ'ընէ ազգին և...
ի հարկէ՝ «արժանի է մշակն վարձու իւրոյ»
Փաշան լաւ գիտէ՝ թէ՛ այն «վարձը արժանա-
ւորութիւնն» աւետարանական է, բայց զիտակ
յետ մահու հաստատուն է-ի սկզբունքն առա-
քելական է, թող հազար տարի պտուս կանչն
ուղղամիտներ... Ինչ նշանակութիւն ունի...

Հայոց նորագոյն սերունդը մի գեղեցիկ
յատկութիւն էլ ունի. — հաւատալ նոր
գաղափարներին և այն տեսակ շարժում-
ներին, որոնք «երկայնամիտ» ցեղերի կար-
ծիքով ուսուցանան պիտի համարվեն:
Այդ յատկութեան շնորհիւն է, որ հայը,
իր պատմութեան ամենամոռայլ պերիօդ-
ներում հաւատացել է «արեւի ծագելուն»
և թերահաւատութեամբ չէ վերաբերվել
որ և է կենդանացող շարժման, որ և է
գաղափարական նախաձեռնութեան: Ահա
այդ հաւատի շնորհիւ, հայերը ամենից
շուտ կը հաւատան կուլտուրական շարժ-
ման ոյժին և հաւատարմով հանդերձ
ամենից շուտ ուրախ կը լինեն, տեսնելով,
թէ՛ ինչպէս իրանց հարեանները հրացա-
նի տեղ գրիչ և բաշ են բռնում, և վա-
հանի տեղ իրանց կրծքին սեղմում են
գիրքը և հալալ աշխատանքի աւետարանը:

ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԵՒԻ Ե ՓՈՐՁԵԼ

Անհրաժեշտ ենք համարում ուղարկութիւն
դարձնել մի փորձի վրա, որ արեւի Թիֆլիսի քա-
ղաքային վարչութիւնը և որը կարելի է լայնաց-
նել: «Մշակի» մէջ մենք հազարգեցնել նորերս,
որ այդ վարչութիւնը, սպանդանոցին ջուր մա-
տակարարելու համար՝ դրել է չորհարդ մեքենայ,
որն աշտուկութեամբ ջուր է բարձրացնում: Կուր
գետից մինչև այնտեղ, ուր շինված է սպանդա-
նոցը: Այդ ջուրը ոչ միայն բաւական է սպան-
դանոցի պէտքերի համար, այլ և կարող է գոր-
ծադրվել ծառատունկեր և պարտեզ աճեցնելու
նպատակով, նոյն սպանդանոցի շրջանում: Հա-
կանալ է, որ եթէ ջրի քանակութիւնը մեծ լի-
նի, հեշտութեամբ կարելի կը լինի ոռոգել մեծ
տարածութեամբ տեղեր և ներկայ ամայի և ան-
մշակ հողերը դարձնել՝ արգաւանդ և բերրի:

Օգտվում ենք դէպքից մատնացող անելու մի
հետաքրքրական և ուսանելի փաստի վրա, որ
աշտուկութեամբ տեղի է ունեցել Բերլին քաղաքի
մօտ և որի էությունը հետեւեալն է: Բերլինի
քաղաքային ինքնավարութիւնը թիւ է տալիս,
որ ցանկացողները մշակեն քաղաքի շուրջն ըն-
կած տարածութիւնները և ձրի ապէս, շարունակ
մը բանի տարիներ, բանի որ այդ հողերը դեռ
հարկաւոր չեն քաղաքին՝ նրա պէտքերի համար:

ուղղամիտներ... Ինչ նշանակութիւն ունի...
Արդեք Օրմանեան պատրիարք պիտի համաձայ-
նի այս գծով: Երաւաւորութեան, պիտի չը խոր-
հի վայրկեան մը՝ թէ ինքն, իբրեւ պատրիարք,
միակ պատասխանատու անձն է առաջի ազգին,
ապագային մէջ, եթէ Գարակէօզ օղլուներու
այս կտակն ալ՝ ազգէս ստորին զիջողութեամբ
մը վերջ գտնէ, կամ, ինչպէս կը հաւատամք,
բնաւ չի գործադրուի: Կտակները բարեպաշտա-
կան սիրտերէ կը բղին. կտակարար մը հան-
գիստ սրտով կը փակէ իր աչքերը՝ գիտնալով
որ իր մահուանէն յետոյ չը պիտի մոռցուի իր
անունը և օրհնութեամբ պիտի յիշատակուի իր
ազգին ամեն դասակարգէն: Կտակներու իրա-
կան գործադրման մէջ է անշուշտ աղբատին
իրաւունքն, ազգային մանկուսին յարատեւ դաս-
տիարակութիւնն և ազգային ամեն հաստատու-
թեանց պաշտպանութիւնն: Արդ՝ ոչ ապաքէն սոյն
իրաւունքն պաշտպանութեան համար և եթ կը
բազմի Օրմանեան յաթու պատրիարքութեան,
ուստի պիտի չաշխատի արդեք ամեն ջանք ի
գործ դնելու՝ որպէս զի կենդանի Գարակէօզե-
րու գիտնալին շահամուղութեան զոհ չը լինի այդ
կտակը, զոր Տիգրան Գարակէօզեան օրհնաւո-
րապէս և բարեպաշտական զգացմամբ բրած է
իր կենդանութեամբ՝ դիտակցութեամբ իր փա-
տարանին և իր ամենուն ծանօթ գրովն ու ստո-
րագրութեամբ: Տիգրան՝ անշուշտ չէր երեակա-
յիւր թէ ինքն, յանախակաւ, գնդակի մը զոհ
պիտի լինէր, որպէս զի իր բրած կտակը վաւե-
րացնելու նախադրուութիւնն ունենար, մահա-
ւանդ որ ինքը վաճառական լինելով՝ գիտէր թէ՛

Հողը տրված է աղբատ դասակարգին, աշխա-
տաւորներին, բանտներին, որոնք մեծ հաճու-
թեամբ վերցնում են այդ հողը և այնտեղ գը-
յում բանջարանոցներ: Ներկայումս Բերլինի
շրջակայքում գոյութիւն ունեն 40 կօյնիաներ,
որոնք բաղկացած են 2650 մասնակցութիւնից:
Կօյնիաները մեծ կենդանութիւն են ստանում
կիրակի և տօն օրերը, երբ աշխատաւորները ա-
ղատ են ամբողջ օրը իրանց մշտական պարագ-
մունքներից և կարող են իրանց ընտանիքների
հետ միասին ժամանակ անցկացնել բաց օդում,
կանաչների մէջ:

Թիֆլիս քաղաքը, ջուր դուրս բերելով, ան-
կարող կը լինի ձրիապէս տալ իր շրջակայ հո-
ղերը աշխատաւորներին, բայց կարող է նշանա-
կել մի որոշ սուրբ ջրի համար և այնուհետեւ
թեթիւ պայմաններով կամ բարձրվին ձրի յանձ-
նել հողի մշակութիւնը և նրանից ստացած ե-
կամուտը մշակողին, յայտնի ժամանակամիջոցի
ընթացքում: Թիֆլիսի շուրջը օրէջող պակասում
է կանաչը, հին պղինձը ոչնչացվում են և նը-
բանց տեղը շինվում են տներ: Բուսականու-
թեան պակասումը, անկասկած, աննպաստ հետե-
ւանքներ կառաջացնի: Միշտ չեւ ջուր դուրս բե-
րելով և ներկայ անպատ տեղերը ջրելով և
մշակելով՝ մենք հանդէս կը բերենք ծառատուն-
կերի և բոյսերի համար մի մեծ տարածութիւն,
որ օգտակար կը լինի քաղաքի աղբաքակու-
թեան առողջապահութեան համար և ձեռնառու
այն անձանց համար, որոնք կը մշակեն հողը:

Մ Ա Տ Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

«Բուրքիստան», քրդերէն ամառը, Կայրէ՛:

Պրանսիական «Revue des Revues» ամսագիրը
ծանօթացնում է մեզ քրդերէն լեզուով հրատա-
րակվող մի ամսագրի հետ, որը սկսել է դուրս
գալ Կայրէ՛սում: «Բուրքիստան» պարբերական լեզուով
դարձանքով բացակայում է ֆրանսիական ամ-
սագիրը: Ահա մի բան, որը կարող է դարձա-
նել նրանց, որոնք տեսնում են քրդերի մէջ
կատարելագոյն դրակամութիւնից զուրկ և բար-
բարոս մի ցեղ, որը միայն կարող է սուլթանին
մատակարարել չլու դահիճներ անպէ՛ն հայերին
մօրթիւն համար: Յիշուի, ընդհանր կազմում
են աշխարհներ, որոնք չունեն ոչ մի դրակա-
նութիւն, բայց ժողովրդական երգերից, մա-
սամբ պատերազմական և մասամբ սիրոյ և
ծաղրական: «Բուրքիստանը» տպվում է արա-

իր միակ ստորագրութիւնը բաւական պիտի
լինէր իր սիրելի եղբայրներուն՝ յարգելու հա-
մար իր յիշատակն և գերեզմանին մէջ գինը
անհանգիստ չընելու, փրկան օրհնութեանց,
ժողովրդական անէծքներով: Թէ՛ կտակի մը
օրհնաւորութիւնն՝ օրհնական վաւերացումէ կա-
խում ունեցած լինի, և Տիգրան Գարակէօզեան
անշուշտ պիտի ընէր զայն՝ եթէ յանկարծակց
չը լինէր իր մահը, սակայն, կարող էր նաև
միտքէն անցնել թէ՛ իր եղբայրները, մեծա-
քանակ հարստութեան տէր մարդիկ, կարող
չէին իրեն թողնին, ճանչնալ իրենց եղբոր
ստորագրութիւնն՝ ամօթ պիտի սեպէին հակա-
ռակելով: Եթէ երբեք Գարակէօզեան Տիգրան
մուրակաւոր պարտք մ'ունեցած լինէր՝ որ իր
մահուանէն ետքն յերեան գար, իր ժառանգորդ-
ներն իրանց եղբոր պարտքը վճարելու համար
միթէ մուրակին վաւերացում պիտի պահան-
ջէին: Սակայն այդ չէ. այդ օրհնեալ գե-
ղաւորանքը նպատակ ունի միայն այդ կտակն
ալ իր կողորդն անցնելու: Նշած առարկութիւն-
ն եւրոպայէն, կամ աւելի ևս, միջկողորդներու
միայն կը վայրեն և այդ Գարակէօզ օղլուներն
ալ ոչ նուազ սիրելիներ են: Այս մարդիկնե-
րուն անիրաւ հակառակութեանց հանդէպ ի-
րաւ է որ, ամենէն կտուրկ պատրիարք մը ան-
գամ ձեռնկալ պիտի մնար, ուստի արդու լի-
նիւք, ինչ ընէ Օրմանեան՝ երբ վարչութեան
անդամներն իրաւաւորութեան կողմը բռնեն և
հանրութեան օրհնում, անխղճօրէն, իրենց ան-
հական շահուն մէջ փնտնեն. ինչ ընէ Օրմա-
նեան, երբ կը տեսնէ, որ Գարակէօզ օղլուներն

Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13